

הקטלוג:

קונספט, עיצוב והפקה: דורית נודב שלי
צילום: עודד לבל, דפנה גזית
תמוגם: תמר גרסטנהויבר
הדפסה: עג. הדפסות, תל אביב
כריכה: כריכית סבג, חולון
תיאום: אלעד ערמון

כל המידות בסנטימטרים,
מבד × רוחב × עומק, אלא אם צוין אחרת

© כל הזכויות שמורות, יוני 2008
אוניברסיטת חיפה

תודות מיוחדות

שרון פוליאקין - ראש המדור לאמנות יצירה
אורי קצנשטיין וד"ר אפרת ביבמן - מרכזי התכנית לתואר שני

תודות:

פרופ' יוסי בן ארצי - רקטור אוניברסיטת חיפה
פרופ' מנחם מור - דיקן הפקולטה למדעי הרוח
שרון פוליאקין - ראש המדור לאמנות יצירה
פרופ' פיליפ רוצג - ראש המדור לאמנות יצירה (2002-2007)
פרופ' צבי גבע - יו"ר הועדה החוגית לתואר שני
M.F.A. (2006-2004)

אהרון רפטר - ראש מנהל הפקולטה למדעי הרוח
מאירה רוטמן - מנהלן המסכן לאמנויות ע"ש ד"ר ראובן הכט
טל לנדסחוט - עוזרת מנהלית לראש המדור לאמנות יצירה
יחזן פולק - רכז סדנאות האמנות / ישעיהו אשכנזי
מיכאל חלאק / שי דוידי

חברי הועדה החוגית לתואר שני באמנות:

אורי קצנשטיין - ראש התכנית לתואר שני
ד"ר אפרת ביבמן - ראש התכנית לתואר שני / פרופ' אבישי אייל
פרופ' צבי גבע / פרופ' יעקב דורצ'ין / פרופ' פיליפ רוצג
בריה אייזנבוטר / יצחק גולומבק

מראים ומנוחים אישיים בתוכנית:

פרופ' לארי אברמסון / מנית אלדמע / יואב אפרתי / איה בן רון /
שרה ברייטברג סמיל / דנזית בריסט / גל וינושטיין / זי"א תיכלובאיץ' /
נעמי סימן טוב / אולף קונמן / יואב שמואל

אוניברסיטת חיפה,

הפקולטה למדעי הרוח, החוג לאמנות

להחזיר

מעורבות בוגרי תכנית התואר השני באמנות M.F.A.,
ליאור אפל, רוני ברישקב, דביר כהן/קידר, תומר כץ,
רויסל לשיק, הילה נבן, אלעד ערמון, אמיר פולק,
אלונה פרידברג

17.6.08 - 17.7.08

ברכותיי לסטודנטים-אמנים: ליאור אפל, רותי
נון-יעקב, דביר כהן-קידר, תומר כץ, רויטל לטיק,
הילה נבו, אלעד ערמון, אמיר פולק, אלונה
פרידברג - מסמכי המחזור הרביעי של תוכנית ה-
M.F.A., אשר מציגים את התערוכה: להחזיר. זוהי
תערוכה מנוונת בה כל אחד מציג את כישוריו וכלי
הביטוי שלו, מי בציון, מי בפיסול, מייצב או וידאו.
התערוכה כולה היא עדות מרשימה להישגיהם
האקדמיים האמנותיים. לכולם ברכות האלחה
בהמשך פעילותכם האמנותית.

תודות מיוחדות למרכזי התכנית - ד"ר אפרת
ביברמן ומר אורי קאנשטיין שהקדישו ממרצם הרב
והשקיעו מאמצים רבים לקידום לימודי האמנות
באניברסיטת חיפה. והרבה תודה לגב' שרון
פוליאקין, ראש המדור לאמנות יצירה שתרמה רבות
להצלחת התוכנית.

פרופ' מנחם מור
דיקן הפקולטה למדעי הרוח

אניברסיטת חיפה לאורך שנים היא האוניברסיטה
היחידה בארץ בה מלמדים, לצד המדור לתולדות
האמנות, מדור לאמנות יצירה שמכשיר ומפתח
אמנים פלטיים במגוון תחומים. בשנים האחרונות
נתווספה למדור זה תכנית לימודים לתואר שני,
לימודי M.F.A. במסגרת תכנית זו מתקיימת מסגרת
לימודית מיוחדת בה האמן-הסטודנט נחשף ללימודי
אמנות מתקדמים, תוך הענקת מרב התנאים
הנחוצים להגשלת התהליך היצירתי המורכב,
היינו, אפשרויות לפיתוח העשייה האמנותית לצד
לימודים תיאורטיים ברמה אקדמית גבוהה. המשכן
לאמנויות ע"ש ד"ר ראובן הנט, מעניק לסטודנטים
את המרחב האקדמי החדיש ביותר, אליו חיברנו
את סובי המורים-אמנים המלמדים במדור לאמנות
יצירה, וכל זה כדי לסייע להם להתפתח כאמנים
צעירים, בעלי יכולת הגנה מקורית ואפשרות
להשפיע ולנסח שפה אמנותית ייחודית להם.

הפדנות, בלא שתהיה ניבטת דרכו צורת האסכולה, היינו בלא שייראה זכר לכן, שלפני האמן ריחף הכלל וככל את כוחות-נפשו ובכלים³: במילים אחרות, מעשה האמנות, אומר לנו קאנט, הוא נכון ומדויק – וכל זאת, מבלי שנוכל לזהות בו ציות כלשהו להוראות שולמדו בהקפדה, מבלי שנמצא בו זכר לעקבות שינון מאומץ של משנה זו או אחרת. כדי ליצור מעשה אמנות כזה נחוצה גאוויות. גאוויות זו עומדת בהיפוך גמור, לפי קאנט, ללימוד, שכן הלמידה קרובה במהותה לחיקוי, והרי "אי אפשר ללמוד לכתוב שיר מלא שאר-רוח, יהיו כל המתכונים לאמנות הפיוט מפורטים כאשר יהיו"⁴. המסקנה של קאנט אם כך ברורה: הגאוויות היא זו שמייצרת את מעשה האמנות, והיא כרוכה במקוריות שאינה ניתנת ללימוד או להתחקות.

האם ניתן אם כך בכלל ללמד אמנות, ואם כן, מהו הדבר שנמסר באמצעות הוראה בלתי אפשרית זו? אפשר אולי להתבונן בעבודות אמנות קודמות, או כמו שקאנט מנסה זאת, "הדגמים של האמנות היפה הם האינורות היחידים להעברתה לדורות הבאים"⁴. או למרות ההסתייגויות האלו, קאנט יציין בהמשך

למונחים כמו אקדמיזם ואקדמיזם אין שם טוב במיוחד בהקשרם לאמנות, לפחות לא בהתייחסות להיבט פורץ הגבולות ומרומם הנפש שאותו נראה לייחס לעבודות אמנות משובשות. צירוף המילים "צירוף אקדמי", למשל, הפך זה מכבר למילת נגא' שמצביעה על צירוף מנוון, נעדר כל חידוש, חסר האדקה פנימית, רענונת והשראה. כך למשל קלמנט גרינברג, בחיבורו המכונה 'אוטונרד וקייטש' משנת 1939, מציב את האקדמיזם לצד הקיבעון והנופחות, כשבקייטב הנגדי מצוי האוטונרד – החלוץ שאועד לפני המחנה ומביא עמו את הבלתי צפוי, את מה שמוליך תפיסה חדשה של אמנות⁵.

לדחיית האקדמיזם בהקשרו האמנותי מתייחס כבר קאנט, שטען בשלהי השמנה עשרה כי האמנות, שלא ניתן לבססה על הוראות וכללים, היא במידה רבה בלתי אפשרית ללימוד ולמסירה. אומר קאנט: "אמנות יפה מן ההכרח שתידראה כטבע, אך על פי שאנו מודעים שהיא אמנות, אבל כטבע ייראה מוצר של האמנות על-ידי כך, שאמנם נמצא בו את מלוא הדייק בהתאמתו לכללים, שלפיהם בלבד יכול המוצר להיות מה שהוא צריך להיות: אך בלא

לאקאן, שלימד באוירבטיסטה ומחוצה ליה, ושעיקר משנתו מושגתת על הסמינרים שלילח, מצליח לשפוך אור על נקודה זו בדייקה בסמינר העשירי שלל, בהתייחסותו לדמותו של המורה לעומת דמות הפרופסור. לאקאן שואל מהו האיזוי, או מהי התשוקה, של המורה, והוא עונה כי עצם שאילת השאלה הזו מעידה על קיומה של הוראה. כאשר השאלה הזו איננה מוצבת, הדבר מעיד על נוכחותו של הפרופסור. הפרופסור מופיע בכל פעם ששאלת האיזוי של המורה איננה עולה.⁵ המורה והפרופסור, כמובן, אינן פרסונות, ואינן מתייחסות למעמד אקדמי זה או אחר. המדובר בפונקציות שמתפקדות בתוך מערך מובנה שלם, בו ידע ותשוקה משמשים יחדיו.

רבה אף יותר, שכן כעת מדובר באמינים צעירים שדוגמאות המופת של האמנות היפה, כלשונו של קאנט, הניירות להם היטב, כשם שאת מהות העשייה הסכולסטית כבר היטיבו לרכוש, מן הסתם, במהלך לימודיהם עד כה.

ויחד עם זאת, אנתוני מתשיכים ללמד אמנות, לכוון, להראות, להציע, לנסות לפתח ולהתפתח. נראה כי כל מוסד אקדמי שבו מתקיימת הוראת אמנות בכלל והוראת אמנות לומדים מתקדמים בפרט – נדרש כאן להמציא את עצמו מחדש שוב ושוב. לחשוב מההתחלה על אותו דבר רוטט, פועם, אותו מנסים לחסור – תוך תקווה מתמדת שמהיה עתידים להמציאת הדבר הבא – צורת אמנות שאנו טרם האלחנו לחשוב אודותיה או לא התחלנו אפילו להיות מסוגלים לדמיין אותה.

מהו אם כן הדבר אותו כן ניתן למסור באותן נסיבות בהן כן מתקיימת הוראת אמנות, לפחות בצורות המוצלחות שלה, הוראה שאיננה מתמצה בהשלמת תואר כזה או אחר, אלא פותחת פתח לשקרנות ולמידה בלתי פוסקות? נראה שז'אק

הדברים כי למרות הכול, משהו מן האסכולה חייב להתקיים בכל מעשה אמנות, שכן למרות שאת החומר לאובייקט האמנות מספק האמן הגאון, הרי שעשויבדווצורו של האובייקט הזה מחייבים המתעבות מלומדת.

גם אם קאנט, הפרופסור מקניגסברג, מספק בסופו של דבר פתח מילוט לשאלת האקדמיה וחיוניותה של האקדמיה לאמנות, נראה כי גרינברג, שהושפע רבות מקאנט ואף הסתמך עליו, ושלא היה איש אקדמיה במלוא מובן המילה, חולק עליו בנקודה זו, בהסתייגותו מבירורות מביטוייה המודרניסטיים של האסכולה הקלאסית. בדמותו של האקדמיים לגוויגו, ואכן, התפתחות האמנות במאה השנים האחרונות נדמית במידה רבה כמייצגת את האקדמיה או לפחות מחייבת אותה לשנות את פניה, להתאים עצמה כדי להעניק מענה לצורות אמנות משתנות תדיר, בלתי צפויות, בלתי ניתנות לכימות וגיבוי מעצם המדרתן.

לימודים מתקדמים של אמנות מציבים את שאלת נחיצותה של הוראת האמנות האקדמית בחריפות

- 1 גרינברג, קלימנט. 2000 [1939]. "אוונגרד וקיס". מזור תמדרשה: כמב העת של בית הספר לאמנות, תכלית בית' ביל', עמ' 15-34.
- 2 קאנט, עמנואל. 1984 [1790]. ביקורת כוח השיפוט. ירושלים: מאגנס. עמ' 125.
- 3 שם, עמ' 127.
- 4 שם, עמ' 128.
- 5 Lacan, Jacques. 1963. The Seminar of Jacques Lacan Book X: Anxiety. Translated by Cormack Gallagher. Lesson of 13.3.63, p. 154.

1 קוהרנטי של מקטעים עד לחיבורם ללא רווחים. אולם, טוען לאקאן, בדיקה כאן ייטיב הפרופסור לעשות אם יפעל בדומה למלאכת הקוליא' האמנותי. שכן, הקוליא' הטוב אינו זה שמציע בהכרח השלמה סדרה והתאמה הלמת של כל חלקיו, אלא הוא זה שאיורף כל חלקיו מעלה חסר, והחסר הזה הוא שמעניק ערך לקוליא' האמנותי המוצלח.

2 אולם כדי שהחסר יעלה, כטבעם של חוסרים, אנו נדרשים לוותר על המראית החייונית, המוצגת, גם אם מנחמת, של ידע מוחלט ושלם, כדי להותיר מקום למה שאיננו יודעים אותו ואין לנו לגביו כל וודאות - אך תמיד נמשיך, במהלך שלעולם אינו מסתכם בתואר כזה או אחר, לתור אחרי.

3 כמי שליוז אתכם בשנה האחרונה, אהנו בטוחים שכל אחת ואחד מכם, בדרכו הייחודית והשונה, ימשיך להעמיק בידע ובמחשבה שנוצרו עד כה בעשיית אמנות, ובאותה עת, לא יפסיק לשאול, לחפש, לחקור ולמצוא אפשרויות העמקה ולימוד חדשות.

ההרואה השני, זה של המורה, מונהג באופן אחר. המורה אינו מעביר ידע אלא מעביר איזוי, תשוקה, ראון לדעת. ברגע שהאיזוי של המורה נעלם, אנו, ברגע שהוא מסופק, תלמעתה אינו יכול להישב עוד כאיזוי, אז נעלם המורה ומופיע הפרופסור.

הדבר דומה במידת מה לאופן בו מסביר לאקאן מה זה לאהוב. לאהוב, אליבא דלאקאן, פירושו לתת את מה שאין לך. אנוחו אהובים עם מה שאיננו, עם אותו הדבר שחסר תדיר ואהנו משתוקקים אליו. המשימה של המורה, אם כן, היא להעביר משהו מסובך הרבה יותר, להעביר איזוי, להעביר תשוקה לידע. מודל כזה של הוראה מוותר מראש על כמה דברים, למשל על מעמד יוקרתי ואדנותי, או על עמדה כותנית של ידע. כמובן שאין פירוש הדבר שאהנו מוותרים כאן לחלוטין על מסירה של ידע, אבל ההדגש, הכיוון, יהיו שונים.

מעניין הדבר שללאקאן, שאינו מתייחס כמובן להוראת אמנות דווקא, מביא כדוגמה לדבריו את מעשה הקוליא'. עבודת הפרופסור, אומר לאקאן, דומה כמובן רב לעבודת קוליא' כמובן ארמו